

ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ

Η επιστημονική γένεση
και τεκμηρίωσή της!

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ
ΑΓΟΡΑ

Η Νομική Επιστήμη υπήρξε πάντοτε ο ρυθμιστής και θεματοφύλακας του θεσμού της Ιδιωτικής Ασφάλισης.

Ομιλούμε περί θεσμού, γιατί ιστορικά η Ιδιωτική Ασφάλιση, πολλά χρόνια, εκατοντάδες για την ακρίβεια, αιώνες δηλαδή, εμφανίζεται σαν επινόηση. Στόχο έχει όχι μόνον την άμβλυνση των οικονομικών συνεπειών από τυχαία και απρόβλεπτα γεγονότα, αλλά και το “παιχνίδι” στοιχήματος και την εθιμική δανειακή χρηματοδότηση, στη βάση συντεχνιακών και σωματειακών συμφερόντων.

Οι Νομικοί και η επιστήμη τους, ανέκαθεν, παρακολουθούσαν την εξέλιξη της “επινόησης” και προσπαθούσαν να θεσπίσουν κανόνες, παρατηρώντας και τις πράξεις και τα ήθη.

Παράλληλα με τη Νομική Επιστήμη, η Ασφάλιση απασχόλησε και την επιστημονική κοινότητα της Μαθηματικής Επιστήμης, αργότερα πάντως από τους Νομικούς, όταν τα κοινωνικά φαινόμενα της αλληλοβοήθειας ή της μεθοδικής οικονομικής πρακτικής άρχισαν να μορφοποιούν τα πρώτα μοντέλα των ασφαλιστικών χρηματιστηρίων.

Η **Μαθηματική Επιστήμη** και ιδιαίτερα ο κλάδος της **Στατιστικής** εισφέρουν στην ασφαλιστική δραστηριότητα το **στοιχείο της πιθανότητας**, επί του οποίου οικοδομείται αξιόπιστα η **τιμολόγηση των κινδύνων**.

Αξίζει στο σημείο αυτό να προτείνουμε για κάθε ενδιαφερόμενο, την κατά τη γνώμη μας πληρέστερη παράθεση για την ιστορική εξέλιξη του ασφαλιστικού θεσμού, το πρώτο κεφάλαιο του πονήματος **«ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ»**, του **ΜΙΧΑΛΗ ΕΠ. ΠΡΙΝΑΡΑΚΗ** (Έκδοση Γ΄ *Financial Forum* - Αθήνα, 1999).

Η πλούσια παγκόσμια ασφαλιστική βιβλιογραφία αλλά και η πτωχή, πλην υπαρκτή και αξιόλογη **ελληνική**, αν και ελάχιστα “δημοφιλής” στους ανθρώπους που ασχολούνται σήμερα, εν έτει 2018, με τις ασφαλίσσεις, **ΑΠΑΝΤΟΥΝ** με σαφήνεια, εγκυρότητα και απόλυτη τεκ-

μηρίωση στο *πόθεν έσχε η Ιδιωτική Ασφάλιση τον ρόλο της* στις σύγχρονες κοινωνίες και ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΟΥΝ ότι οι θεμελιώδεις αρχές της, όχι μόνον δεν υστερούν ΙΣΤΟΡΙΚΑ, αλλά προηγούνται σαφώς, χρονικά, της Κοινωνικής Προστασίας - Κοινωνικής Ασφάλισης.

Δυστυχώς, καλώς ή κακώς, τα κοινωνικά δικαιώματα και ο ρόλος της διεθνούς συνεργασίας για την επίτευξη της κοινωνικής προστασίας έχει αποδειχθεί ιστορικά ότι ακολουθούν, έπονται και αντιλέγουν (;) στην ευρηματικότητα της ατομικής επινόησης και του ιδίου συμφέροντος.

Για να ισορροπήσουμε τις προτάσεις..., το πόνημα «**Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ**», του **ΕΥΘΥΜΙΟΥ Γ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ** (Εκδόσεις Παπαζήση - Αθήνα, 1977) επιβεβαιώνει, μάλλον, το συμπέρασμά μας.

Παγκοσμίως, η Ιδιωτική Ασφάλιση, σήμερα, διατρέχοντας τον 21^ο αιώνα μετά Χριστόν, αποδέχεται τον **ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΡΟΛΟ** της στις σύγχρονες κοινωνίες ως προς την Κοινωνική Ασφάλιση. Στην πατρίδα μας, την Ελλάδα, για πολλούς και διάφορους λόγους, σοβαρούς ή και ελάχιστα σοβαρούς –δεν είναι του παρόντος– αυτό ακόμη δεν ισχύει.

Έως και όποτε και ΑΝ θα ισχύσει, εισφέρουμε με το παρόν ανάπτυπο το **ΘΕΜΕΛΙΟΝ** της βάσεως της **ιδιωτικής ασφάλισης για την ελληνική πραγματικότητα**, όπως αυτό διατυπώθηκε, εν έτει 1933, από τον αείμνηστο **Αλέξανδρο Ν. Τσιριντάνη**, υφηγητή, τότε, του Εμπορικού Δικαίου και μετέπειτα διακεκριμένο καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Αν ο αναγνώστης μπορέσει –ίσως η καθαρεύουσα δυσκολέψει τους νεότερους– να μελετήσει το συγκεκριμένο κείμενο που ακολουθεί, καθώς και τις ουσιαστικές υποσημειώσεις που παραθέτουμε αυτούσιες, τότε όχι μόνο θα ανακαλύψει τις ρίζες και την κοινωνική κατάξιση του Θεσμού, αλλά και θα νιώσει το μεγαλείο της

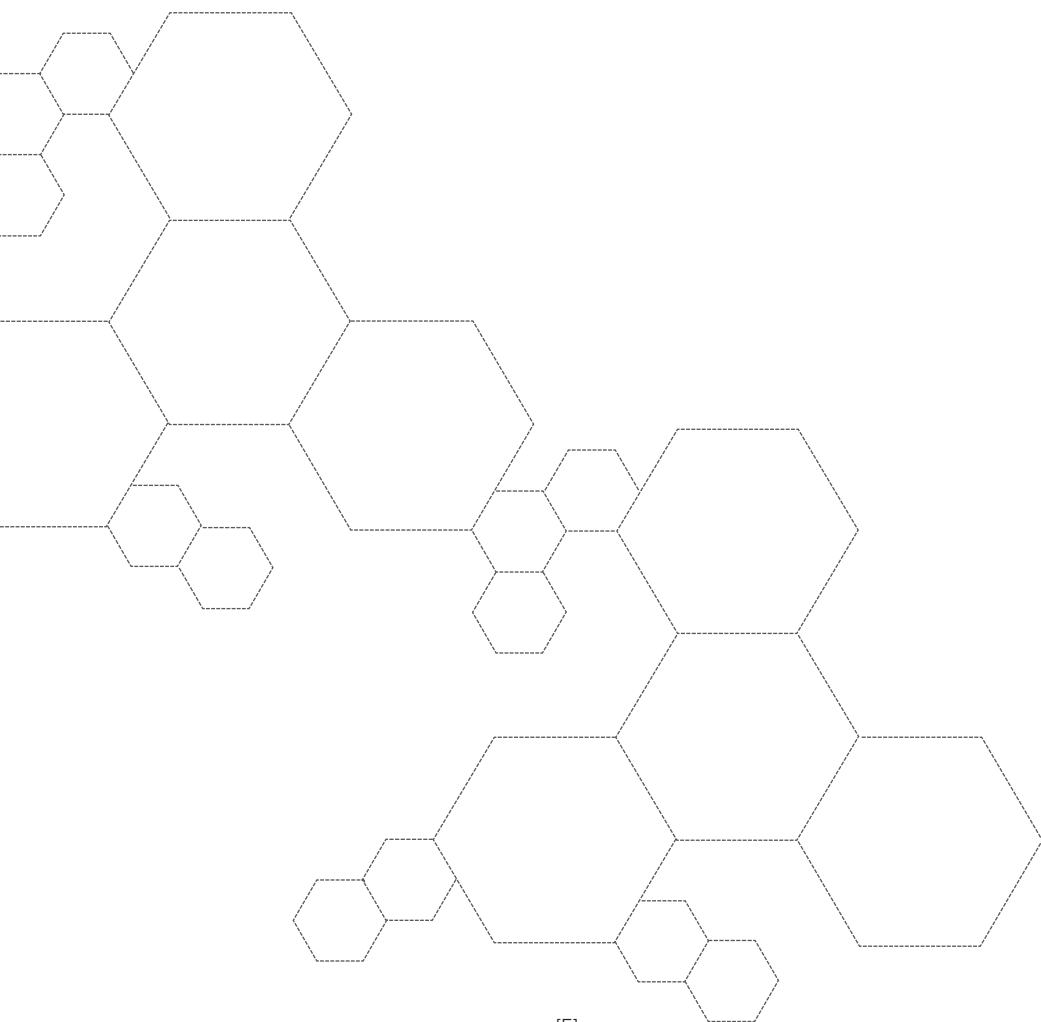
ανάγκης να υπηρετήσει αυτόν τον Θεσμό!

Το περιοδικό μας «Ασφαλιστική Αγορά», προσφέροντας και υποδεικνύοντας το συγκεκριμένο πόνημα, ισχυρίζεται ότι εμφανίζει έναν... όρκο, όπως για τους ιατρούς εκείνον του Ιπποκράτη, για τον σύγχρονο ασφαλιστή.

Άλλο να ισχυρίζεται κάποιος ότι ασκεί Λειτουργημά και άλλο να μπορεί να το αποδείξει.

ΙΔΟΥ, λοιπόν...

Δημήτρης Ρουχωτάς

Αι βάσεις του σύγχρονου Ιδιωτικού Ασφαλιστικού Δικαίου*

Υπό Αλεξάνδρου Ν. Τσιριντάνη, Δικηγόρου,
Υφηγητού του Εμπορικού Δικαίου
εν τω Πανεπιστημίω Αθηνών

**Το κείμενο που ακολουθεί είναι το εναρκτήριο μάθημα
του Αλεξάνδρου Τσιριντάνη στο Πανεπιστήμιο Αθηνών,
που έλαβε χώρα στις 20 Φεβρουαρίου 1933.*

Αφ' ής στιγμής η εμπορία έπαυσε να θεωρήται ως απασχόλησις προ-
ωρισμένη **μόνον διά μίαν τάξιν ανθρώπων** και το εμπόριον ήρχισε
να επεκτείνει την ενέργειάν του έξω του κύκλου των ειδικών οργανώ-
σεων, εντός ολοκλήρου της κοινωνίας, από της στιγμής εκείνης και το
εμπορικόν δίκαιον απέκτησε σπουδαιότητα και ενδιαφέρον διά πάντα
άνθρωπον ζώντα εν τη κοινωνία. Τούτο εδημιούργησε διά το εμπορι-
κόν δίκαιον την υποχρέωσιν, αλλά και την δυνατότητα, να εξελιχθή
επί ευρυτέρων βάσεων, να ρυθμίση και άλλας, αγνώστους άλλοτε εκ-
φάνσεις της οικονομικής και κοινωνικής ζωής, η οποία, και αυτή, νέαν
διαρκώς όψιν ελάμβανε, και να διαμορφώση κανόνας, συστήματα κα-
νόνων, **προς θεραπείαν αναγκών**, αίτινες, προηγουμένως, ή ήσαν
άγνωστοι, ή δεν ενεφανίζοντο τόσον επιτακτικοί.

Τα συστήματα αυτά των νέων κανόνων διεπλάσθησαν υπό του νομο-
θέτου κατά τοιούτον τρόπον, και έγιναν αντικείμενον τοιαύτης συστη-
ματικής ερεύνης, ώστε εκ τούτων απηρτίσθησαν ίδιοι κλάδοι, οίτινες
μετά του παλαιού κορμού αποτελούσι νυν το όλον σύγχρονον σύ-
στημα του εμπορικού δικαίου. Εις εκ των κλάδων τούτων είναι και το
ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον, το οποίον πρόκειται να διδαχθή
κατά το Ακαδημαϊκόν τούτο έτος. Επειδή δε ο κλάδος ούτος του δι-
καίου και νέος είναι, και, ως φρονώ, πλείστης προσοχής παρά του
επιστημονικού εν γένει κόσμου άξιος, εθεώρησα επιβεβλημένον
όπως, σήμερον, αρχόμενος των πανεπιστημιακών μου παραδόσεων,
προσπαθήσω να δώσω εν γενικαίς γραμμαίς **εικόνα των θεμελιω-
δών τούτου αρχών, των βάσεων, εφ' ων τούτο σήμερον έχει
οικοδομηθή.**

Δεν νομίζω όμως ότι δύναμαι να εισέλθω εις το κύριον θέμα του
πρώτου μου τούτου πανεπιστημιακού μαθήματος, πριν ευχαριστήσω

θερμώς την Νομικήν Σχολήν του ημετέρου Πανεπιστημίου διά την ευμενή αυτήν ψήφον, εκφράζων συγχρόνως την ευγνωμοσύνην μου προς τους σεβαστούς μου διδασκάλους, τους διδάξαντάς με των νόμων την επιστήμην. Είναι τω όντι ωραιότατη η στιγμή της ζωής του μαθητού, όταν από της θέσεως ταύτης δύναται ν' αποτίση της ευγνωμοσύνης τον φόρον προς τους διδασκάλους. Αλλά την χαράν αμαυρώνει η σκέψις, ότι του φόρου τούτου η απότισις, επέχει θέσιν ευλαβούς μνημοσύνου διά δύο εκ των προσφιλών μου διδασκάλων τον Μιχαήλ Λιβαδάν και τον Δημήτριον Παπούλιαν.

Αλλά την στιγμην ταύτην πλήρης ευγνωμοσύνης στρέφεται ο νους μου και προς τους εν τη αλλοδαπή καθηγητάς μου, μάλιστα δε τον καθηγητήν του εμπορικού δικαίου εν τω Πανεπιστημίω του Αμβούργου Ernst Bruck, όστις και, ειδικώτερον, εις την Γερμανικήν επιστήμην του ασφαλιστικού δικαίου με χειραγώγησε.

I. Δεν γνωρίζομε μετά βεβαιότητος, και, ίσως, ούτε θα το εξακριβώσωμεν ποτέ, πότε το πρώτον ενεφανίσθη η σύμβασις ασφαλίσεως εν ταις συναλλαγαίς¹. Είναι όμως εν πάση περιπτώσει βέβαιον, ότι, μέχρι και των μέσων του παρελθόντος αιώνου, το ασφαλιστικόν συνάλλαγμα προεκάλει την γενικήν δυσπιστίαν και καχυποψίαν, και εκαρακτηρίζετο ως μυστηριώδες τι και επικίνδυνον παίγνιον, ως αισχροκερδέες επινόημα των Εβραίων, το οποίον μόνον εις το θαλάσσιον εμπόριον², λόγω των ειδικών συνθηκών, μαζί με το ναυτοδάνειον ηδύνατο να γίνει ανεκτόν, ή έστω να θεωρηθή ωφέλιμον³. Μέχρι της εποχής εκείνης, άλλως τε, η ασφαλιστική επιχείρησις δεν είχε οργανωθή επί επιστημονικών βάσεων, όπως σήμερα, δεν ηδύνατον επομένως να εμπνεύση εμπιστοσύνην και να προσδώση εις την ασφάλισιν γενικωτέραν κοινωνικήν σπουδαιότητα⁴. **Ο δε νομοθέτης, ακολουθών και αυτός την γενικήν αντίληψιν, μόνον ως μίαν των ιδιορρυθμιών του ναυτικού δικαίου ανεγνώριζε την ασφάλισιν.** Όπου δ' εξαιρετικώς και η **χερσαία ασφάλισις** ανεγνώριζετο, τούτο εγίνετο εις λίαν περιωρισμένην κλίμακα, και ως επέκτασις εξαιρετική των περί θαλασσίας ασφαλίσεως διατάξεων. **Δι' αυτόν τον Ναπολεόντειον Κώδικα, η ασφάλισις αποτελεί απλώς εν τυχηρόν συνάλλαγμα,** όπως το παίγνιον και το στοίχημα⁵, διά το οποίον ο Κώδιξ ούτος δεν έχει παρά να παραπέμψη εις τους ναυτικούς Νόμους⁶. **Ιδιαίτερα δε δυσπιστία ανέκαθεν εκράτει κατά**

της ασφαλίσεως ζωής, η οποία εθεωρείτο ως επικίνδυνος και αθέμιτος κερδοσκοπία επί της ζωής του ανθρώπου⁷. **Μόλις από του 1853 κυρίως ανεγνωρίσθη εν Γαλλία υπό της νομολογίας, το επιτρεπτόν της ασφαλίσεως ζωής⁸**, και πάλιν όχι άνευ ζωηρών και επισήμων διαμαρτυριών. Βλέπετε, λοιπόν, ότι διά να εορτάσωμεν την εκατονταετηρίδα της γενικής καθιερώσεως της αρχής, ότι η ασφάλις αποτελεί όχι τι το εξαιρετικώς επιτρεπόμενον, αλλά γενικώς ανεγνωρισμένον νομικόν θεσμόν, πρέπει να περιμένωμεν είκοσιν έτη ακόμην τουλάχιστον!

Μολονότι όμως τόσον ολίγος χρόνος παρήλθεν, αφ' ης δύναται να γίνη λόγος περί διαμεμορφωμένου ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου, και περί αναπτυσσομένου αντιστοίχου κλάδου της νομικής επιστήμης, εν τούτοις η επιτελεσθείσα πρόοδος είναι αξιοθαύμαστος. Ο νομοθέτης, οiwονεί επειγόμενος να ανακτήση τον εκ της καθυστερήσεως απολεσθέντα χρόνον, ήρχησε να καθιστά την ασφάλισιν αντικείμενον όλως ιδιαίτερας μερίμνης⁹. Ούτως από των μέσων του δεκάτου ενάτου αιώνας, βλέπομεν εις τα διάφορα πεπολιτισμένα κράτη, το εν μετά το άλλο τα σχέδια και τα νομοθετήματα να διαδέχωνται άλληλα, πότε μεν **διά να κανονίσωσι τα της κρατικής εποπτείας επί των ασφαλιστικών επιχειρήσεων**, πότε διά να ρυθμίσωσι τούτο ή εκείνο το είδος της ασφαλίσεως, πότε τέλος, διά να υπαγάγωσιν υπό ενιαίαν ρύθμισιν το ασφαλιστικόν καθ' όλου συνάλλαγμα. Και εντός μικρού χρονικού διαστήματος βλέπομεν ότι **η ασφάλις**, ο λίθος ον απεδοκίμασαν οι οικοδομούντες τον Ναπολεόντειον Κώδικα, **αρχίζει βαθμιαίως να καταλαμβάνη επιφανή θέσιν εις την νέαν νομοθετικήν κίνησιν.**

II. Εκ της τοιουτοτρόπως επακολουθησάσης νομοθετικής παραγωγής, ωρισμένα νομοθετήματα ήσκησαν τοιαύτην επίδρασιν επί την καθόλου εξέλιξιν του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου ώστε πάντως πρέπει να τα αναφέρωμεν. Πρέπει λοιπόν να μνημονευθώσιν ενταύθα ο Βελγικός νόμος του 1874, αι διατάξεις του Ιταλικού εμπορικού νόμου του 1882, αίτινες βασικής και διά το ημέτερον δίκαιον απέβησαν σημασίας, και ο Αγγλικός περί θαλασσίας ασφαλίσεως νόμος του 1906. Προ πάντων όμως, **τρεις νόμοι** εκ παραλλήλου καταρτισθέντες, και κοινάς αντιλήψεις επικυρούντες, **ο Γερμανικός και ο Ελβετικός του 1908, και ο Αυστριακός του 1917 έθεσαν την πραγματικήν**

βάσιν, επί της οποίας το σύγχρονον ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον έμελλε να οικοδομηθή. Πρωτεργάτης της τριπλής ταύτης κωδικοποιήσεως υπήρξεν ο Ελβετός Roelli, αλλ' οι νόμοι ούτοι είναι καρπός κοινής μεταξύ νομικών των χωρών τούτων συνεργασίας, επί των αυτών δε βασίζονται αρχών, διά τούτο και επετέλεσαν το «**μεσευρωπαϊκόν**» καλούμενο «**σύστημα**». Το σύστημα τούτο ωκοδομήθη επί των δεδομένων της νέας επιστήμης¹⁰. Διά τούτο και όλαι σχεδόν αι νεώτεραι κωδικοποιήσεις την βάσιν αυτήν του μεσευρωπαϊκού συστήματος απεδέχθησαν¹¹.

Εκείνο όμως, το οποίον ιδιαιτέρως πρέπει να εξαρθή, είναι το γεγονός ότι το σύστημα τούτο ησπάσθη και ο νέος Γαλλικός νόμος περί ασφαλιστικής συμβάσεως του 1930, ως ρητώς και μετ' επιστημονικής παραρρησίας ομολογούσιν οι συντάκται του¹². Η ορθότης των βάσεων του μεσευρωπαϊκού συστήματος **κατενίκησεν όλους τους δισταγμούς** οι οποίοι υπηγορεύοντο από λόγους εθνικής φιλοτιμίας, φιλοτιμίας ευνοήτου, και της οποίας εις άλλας περιπτώσεις μεγάλην υπήρξεν η επίδρασις.

Το παράδειγμα του νομοθέτου ηκολούθησε και **η νομολογία, μετ' ευνοίας περιβαλούσα το ασφαλιστικόν συνάλλαγμα**¹³.

III. Αλλ' εις της επιστήμης την ώθησιν κυρίως οφείλει το ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον την εξέλιξιν και προαγωγήν του. Εν προκειμένω ουδείς αγνοεί ουδέ δικαιούται να αγνοή την πολύτιμον συμβολήν των Γάλλων, των Άγγλων, των Ιταλών νομοδιδασκάλων, επί πάσι δε του κλεινού καθηγητού της Ρώμης Vivante. Αλλά πρέπει να αναγνωρισθή, ή μάλλον έχει αναγνωρισθή, ότι και πάλιν εις τας χώρας του μεσευρωπαϊκού συστήματος ετέθησαν αι επιστημονικαί βάσεις του συγχρόνου ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου. Δεν γνωρίζω ποίον θα αποκαλούν εν τω μέλλοντι πατέρα της επιστήμης του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου, μολονότι εις τον Ehrenberg κυρίως αποδίδεται σήμερον ο τίτλος ούτος¹⁴. Αλλ' αι εργασίαι του Roelli, του Hagen, του Manes, του Kisch, του Ehrenzweig, του Ritter, δεν φαίνονται προωρισμένοι να περιπέσουν εις την λήθην. Η δε σχολή του καθηγητού Bruck έδωσεν επ' εσχάτων εις την επιστήμην του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου την ζωτικότητα εκείνην η οποία την χαρακτηρίζει σήμερον και εγγυάται ότι, **εν όχι απωτέρω μέλλοντι, το ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον σοβαρώς θα προκαλή το γενι-**

κόν ενδιαφέρον παρά τω νομικώ κόσμω. Απόδειξιν τούτου αποτελεί η υποδοχή ης έτυχε το εκδοθέν υπό του καθηγητού Bruck σύστημα ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου¹⁵ το οποίον ως εκ γενετής κλασσικόν εθεωρήθη.

Αλλ' αν το μεσευρωπαϊκόν σύστημα προηγήθη, δεν έμεινε μόνον εις την προσπάθειαν. Ιδιαιτέρως πρέπει να εξαρθή η αρξαμένη εν Γαλλία εργασία. Και από της απόψεως αυτής είναι πολύ δύσκολον να γίνη ιδιαίτερα μνεία κατ' εκλογήν μεταξύ των μεγάλων νομοδιδασκάλων, οίτινες δεν εδίστασαν να αρχίσουν προσαρμόζοντες την παλαιάν Γαλλικήν περί ασφαλίσεως παράδοσιν προς τα συμπεράσματα της παγκοσμίου και δή της μεσευρωπαϊκής επιστημονικής εργασίας. Δυνάμεθα όμως ως ηγέτας της νέας ταύτης κινήσεως να κατονομάσωμεν τους τρεις καθηγητάς της Νομικής Σχολής των Παρισίων, Caritant, Hémarc και Picard. Η νέα αύτη εποχή εν τη Γαλλική επιστήμη δύναται να θεωρηθή αρχομένη κυρίως μετά τον πόλεμον, και μάλιστα από του 1930, οπότε αφ' ενός μεν ήρχισαν εμφανιζόμεναι διάφοροι επιστημονικάί εργασίαι εν σχέσει προς τον νέον νόμον, αφ' ετέρου δε ιδρύθη υπό των προαναφερθέντων Καθηγητών, τη συνεργασία ιδίως και συνδρομή του μεγάλου Lyon Caen, η **revue générale des assurances terrestres**. Η συμβολή του περιοδικού τούτου είναι σημασίας αποφασιστικής διά την εξέλιξιν της επιστήμης εν Γαλλία, διότι τούτο εγένετο **ο σημαιοφόρος της νέας κατευθύνσεως**, το δε εκλεκτόν επιτελείον συνεργατών εξασφαλίζει την επιβολήν. Και είναι πράγματι περιττόν να τονίσωμεν πόσον ευεργετικήν επίδρασιν θα έχη και του Γαλλικού πνεύματος η συνδρομή εις την παγκόσμιον δημιουργικήν αυτήν εργασία.

IV. Τρεις είναι αι βασικάί έννοιαι, επί των οποίων οικοδομείται το σύγχρονον ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον. **Αι έννοιαι του ασφαλιστικού συμφέροντος, του ασφαλιστικού κινδύνου και του ασφαλιστικού βάρους.** Δεν προτίθεμαι, βεβαίως, κατά την παρούσαν ώραν, να προβώ εις την ανάλυσιν των εννοιών τούτων. Αλλ' η κεντρική και θεμελιώδης σπουδαιότης αυτών, μοι επιβάλλει να δώσω εικόνα τινά, έστω και αμυδράν, των επί του προκειμένου σημερινών επιστημονικών αντιλήψεων.

Εκ των προαναφερθεισών τριών εννοιών, εκείνη, ήτις, και πλήρους θεωρητικής επεξεργασίας έχει τύχει και σπουδαιότητα κέκτηται εκδηλου-

μένην και εξωτερικώς, πρακτικώς, εν ταις συναλλαγαίς, και γενικώς έχει γίνει αποδεκτή, είναι η έννοια του ασφαλιστικού συμφέροντος¹⁶. Κατά τον κρατήσαντα ορισμόν, **ασφαλιστικόν συμφέρον είναι μία ωρισμένη σχέσις συνδέουσα ωρισμένον πρόσωπον προς ωρισμένον οικονομικόν αγαθόν, και απειλουμένη υπό ωρισμένου κινδύνου**. Δεχόμεθα, λοιπόν, εν τη συγχρόνω επιστήμη, ότι έκαστον οικονομικόν αγαθόν δύναται να συνδέπται προς ωρισμένον πρόσωπον δι' ωρισμένης σχέσεως, την οποία αποκαλούμεν συμφέρον, και ότι αντικείμενον της ασφαλίσεως είναι αυτό το συμφέρον, και όχι το οικονομικόν αγαθόν ως τοιούτο. Αν είμαι, φερ' ειπείν, κύριος οικίας και, θέλων να ασφαλισθώ κατά πυρός, συνάψω ασφαλιστικήν σύμβασιν, διά ταύτης δεν ασφαλίζω την οικίαν μου κατά της πυρκαϊάς' προς τούτο αντί ασφαλιστηρίων συμβολαίων, πυροσβεστικάι εγκαταστάσεις θα ήσαν μάλλον επιβεβλημέναί¹⁷. Εκείνο το οποίο ασφαλίζω είναι η ιδική μου περιουσιακή κατάστασις, η σχέσις την οποία έχει προς την κατάστασιν αυτήν η εν λόγω οικία. Και αυτό μεν φαίνεται εκ πρώτης όψεως ως απλούς θεωρητικός συλλογισμός, πολλοί δε διηρωτήθησαν προς τι ο τόσος θόρυβος δι' ένα τόσον στοιχειώδες λογικόν εξαγόμενον' διά να κατανοήση τις όμως την σπουδαιότητα της αρχής του ασφαλιστικού συμφέροντος, πρέπει να ίδη το όλον οικοδόμημα το οποίον επί ταύτης ωκοδομήθη υπό της συγχρόνου επιστήμης. Διά της αποδοχής της αρχής ταύτης ελύθησαν πλείστα όσα ζητήματα τα οποία άλλοτε ελύοντο κατ' εμπειρικόν τρόπον και συνετέλουν όχι ολίγον εις την μυστηριώδη εμφάνισιν της ασφαλίσεως. Κατ' ανάγκην περιορίζομαι σήμερον εις απλάς νύξεις. Τοιουτοτρόπως, το περίφημον ζήτημα **πότε υπάρχει θεμιτή ασφάλις και πότε απλούν παίγνιον**, έχει ήδη από πολλού λυθή διά της αρχής του συμφέροντος. **Ο μη έχων το ασφαλιστικόν συμφέρον, ουδέ να ασφαλισθή δύναται**. Αλλά σήμερον έχομεν προχωρήσει πέραν αυτής της αρνητικής πλευράς. **Σήμερον κρατεί ότι και πας ο έχων οιονδήποτε συμφέρον δύναται να εύρη την κατάλληλον προστασίαν εν τω ασφαλιστικώ συναλλάγματι**.

Την πρακτικήν της αρχής ταύτης σημασίαν θα ίδωμεν αν αναλογισθώμεν από πόσων απόψεων εν και το αυτό οικονομικόν αγαθόν και διά πόσα πρόσωπα, δύναται να εμφανίζηται εν τη προαναφερθείσῃ σχέσει. Μία **πυρκαϊά επί της οικίας μου** δύναται σήμερον, με τη σημερινήν εξέλιξιν των συναλλαγών, να επιδράση επιζημίως επί της πε-

ριουσιακής καταστάσεως διαφόρων προσώπων, ως προς τα οποία, δι' έκαστον από διαφόρου απόψεως υπάρχει η εν λόγω ασφαλιστική σχέση. Ενδιαφέρει λοιπόν η δυνατότης της πυρκαϊάς αυτής τον κύριον. **Αλλά δύναται να ενδιαφέρη τους μισθωτάς, τους γείτονας, τους δανειστάς, τους έχοντας εμπράγματα δικαιώματα, ενοχικά δικαιώματα**, άλλας οικονομικάς δυνατότητας εξαγωγής ωφελημάτων περιουσιακών εκ της οικίας· τις οίδη δε πόσον αύριον θα επεκταθή ο κύκλος αυτός των προσώπων. Πρέπει λοιπόν να ευρεθί τρόπος ώστε να προστατευθούν τα πρόσωπα ταύτα, να καλυφθούν από του κινδύνου της πυρκαϊάς, αλλά κατά τρόπον ώστε αφ' ενός μιν **να μη γεννηθούν συγκρούσεις μεταξύ των προσώπων τούτων, αφ' ετέρου δε να μην πέσωμεν εις καταχρήσεις υποβιβάζουσας την ασφάλισιν εις απλούν τυχηρόν παίγνιον. Διά της αρχής του ασφαλιστικού συμφέροντος ευκόλως επιτυγχάνεται τούτο.** Θα λάβωμεν υπ' όψιν κατά πόσο υπάρχει δι' ένα έκαστον των ζητούντων την κάλυψιν κατά του κινδύνου ασφαλιστικόν συμφέρον, θα κατατάξωμεν τα συμφέροντα αυτά μεταξύ των, και η παρασχεθησομένη προστασία θα είναι ανάλογος προς την κατηγορίαν εις ην έχει καταταχθή το συμφέρον αυτό.

Διά της αρχής λοιπόν του ασφαλιστικού συμφέροντος, το Δίκαιον κατορθώνει να ανταποκριθή προς την δυνατότητα της υπάρξεως όλου αυτού του κύκλου των ποικίλων οικονομικών συνδυασμών, και να έχη από τούδε ετοιμην την προστασίαν του, ευθύς ως, εν τω μέλλοντι, η εξέλιξις της οικονομικής ζωής ευρύνη έτι μάλλον τον κύκλον αυτόν. Αλλ' έτι περαιτέρω. Εις την αυτήν περιουσιακήν σχέσηιν δύνανται να αναμικθώσι διάφορα πρόσωπα, είτε εναλλασσόμενα, είτε περιορίζοντα άλλαλα. Δύνανται να υπάρχωσι καταστάσεις αβεβαιότητος, αγνοίας παντελούς περί της νομικής θέσεως εν σχέσει προς το οικονομικόν αγαθόν, μεταβατικά καταστάσεις διαφόρου φύσεως. Και ενταύθα το ασφαλιστικόν συμφέρον χρησιμεύει ως η μόνη βάσις διά την ρύθμισιν όλων αυτών των ζητημάτων. Συνελόντι ειπείν, **μόνον διά της αρχής του ασφαλιστικού συμφέροντος απέκτησε το ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον την ικανότητα να παρακολουθή την εξέλιξιν της οικονομικής ζωής εις όλας τας φάσεις της, να ικανοποιή όλας τας ανάγκας τας οποίας δημιουργεί η ολοέν εξελισσομένη ζωή των συναλλαγών, ενί λόγω, να είναι ζωντανόν δίκαιον.** Ακριβώς δε το γεγονός, ότι το μεσευρωπαϊκόν

σύστημα εβασίσθη επί της αρχής του ασφαλιστικού συμφέροντος, κατέστησε το σύστημα τούτο πρότυπον διά την παγκόσμιον νομοθεσίαν, ως, τονίζω και πάλιν, το Γαλλικόν παράδειγμα αποδεικνύει¹⁸.

Είναι λοιπόν ευχάριστον γεγονός, ότι και εν Ελλάδι έχει γίνει δεκτή η αρχή αύτη κατ' επιτυχίαν ερμηνείαν του άρθρου 196 Εμπορικού Νόμου¹⁹. Τούτο δε, εν συνδυασμῶ προς το γεγονός, ότι και **το Ελληνικόν προσχέδιον του ασφαλιστικού κώδικος, συντεταγμένον επί του Ελβετικού και του Γερμανικού προτύπου**, περιέλαβε κατ' ανάγκην την αρχήν ταύτη, συνετέλεσαν ὥστε και η Ελλάς να αναφέρεται ως εις το μεσευρωπαϊκόν σύστημα ανήκουσα²⁰.

Ομιλών τις περί της επιστήμης του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου, ομιλεί, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, περί ζώντων προσώπων. Και ομιλών περί της Ελληνικής επιστήμης, ομιλεί περί προσώπων ζώντων εν Ελλάδι. Η θέσις λοιπόν του ομιλούντος είναι εξαιρετικῶς λεπτή. Αλλά δεν νομίζω ότι η λεπτότης αυτή πρέπει να οδηγήσῃ εις την αποσιώπησιν του γεγονότος, ότι εις τον σημερινόν τακτικόν καθηγητήν του εμπορικού δικαίου οφείλομεν κατά πρώτον λόγον την εν Ελλάδι αναγνώρισιν της θεμελιώδους ταύτης διά το σύγχρονον ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον αρχής²¹.

Εκ παραλλήλου προς την έννοιαν του ασφαλιστικού συμφέροντος ανεπτύχθη και **η έννοια του ασφαλιστικού κινδύνου, του απειλούντος το συμφέρον**. Τον κίνδυνον αντιλαμβανόμεθα σήμερον²² εν τῇ ασφαλίσει, ως την δυνατότητα της επελεύσεως οικονομικής ανάγκης παρά τῷ ασφαλισμένῳ, λόγω της καταστροφῆς ἢ βλάβης του συμφέροντος. Κατά της δυνατότητος της ανάγκης ταύτης καλύπτεται ο ασφαλισμένος διά της ασφαλίσεως²³. Η έννοια αύτη του κινδύνου χρησιμοποιεῖται, προς τοῖς ἄλλοις και **διά να καθορισθῇ η έκτασις και η φύσις της υποχρεώσεως του ασφαλιστοῦ**. Η κυρία υποχρέωσις του ασφαλιστοῦ συνίσταται εις αὐτό ακριβῶς το φέρειν τον κίνδυνον, ὅστις απειλεῖ το συμφέρον του ασφαλισμένου²⁴. Ακριβῶς δε δι' αὐτό καταβάλλεται το ασφάλιστρον, διότι, δυνάμει της ασφαλιστικῆς συμβάσεως, ο ασφαλιστής έχει αναδεχθῆ τον κίνδυνον. **Το ασφάλιστρον είναι το αντίτιμον διά την αναδοχήν του κινδύνου**, *pretium suscepti periculi*²⁵. Δι' αὐτόν τον λόγον και **πρέπει πάντοτε να τηρήται αντιστοιχία μεταξύ των δύο υποχρεώσεων**, του ασφαλισμένου εις το να καταβάλλῃ τα ασφάλιστρα, και του

ασφαλιστού εις το να φέρη τον κίνδυνον, να είναι, όπως λέγομεν σήμερον, έτοιμος προς αντιμετώπισιν του κινδύνου. **Αυτό το «έσο έτοιμος» αποτελεί την κυρίαν υποχρέωσιν του ασφαλιστού.** Διά την εκπλήρωσιν της υποχρεώσεως όμως ταύτης εκ μέρους του ασφαλιστού, ο ασφαλισμένος, εφ' όσον δεν έχει εισέτι επέλθει η ζημία, οφείλει να αρκεσθή εις την **εποπτεύουσαν κρατικήν μέριμναν**, ενώ συγχρόνως αυτός εξαναγκάζεται και δι' ιδιωτικής αγωγής να καταβάλη το ασφάλιστρον. Αν η δυσαρμονία αύτη θα διαρκέση επί πολύ και εν τη μελλούσῃ εξελίξει του δικαίου, τούτο δεν δύναται μετά βεβαιότητος να λεχθή. Εν πάσῃ περιπτώσει, η τάσις η οποία επ' εσχάτων παρατηρείται, όπως εις τον ασφαλισμένον δοθῶσι δικαιώματα εν σχέσει προς την διαχείρισιν της περιουσίας του ασφαλιστού δεν είναι άσχετος προς την δυσαρμονίαν αυτήν.

Εξ άλλου είναι βέβαιον, ότι **διά να είναι έτοιμος ο ασφαλιστής, όπως καλύψη την ζημίαν**, ήτις εκ της πραγματοποιήσεως του κινδύνου θέλει προκύψει, **χρησιμοποιεί το ποσόν των ασφαλίστρον**, τα οποία τω καταβάλλουσιν οι ασφαλισμένοι. Αυτό το ποσόν χρησιμοποιείται διά ν' αντιμετωπισθή ο κίνδυνος όστις απειλεί το συμφέρον εκάστου ασφαλισμένου. Εις τρόπον ώστε, όπως επί αμοιβαίας ασφαλίσεως, ούτω και επί της ασφαλίσεως επί ασφαλίστρον, **όλοι οι ασφαλισμένοι από κοινού**, ει και εμμέσως, **συμμετέχουσιν εις τον κίνδυνον, όστις προ της ασφαλίσεως πνείλει εν μόνον άτομον**²⁶. Τοιουτοτρόπως σχηματίζεται μία «κοινωνία κινδύνων», ήτις περιλαμβάνει όλους τους παρά τω αυτώ ασφαλιστή ασφαλισμένους. Έρχεται δε κατόπιν η ανασφάλισις, συνδέουσα μεταξύ των τους πελάτας διαφόρων ασφαλιστών, και επεκτείνει το δίκτυον της κοινωνίας αυτής κινδύνων καθ' άπασαν την οικουμένην²⁷. Κατ' αυτόν τον τρόπον, διά τον κίνδυνον πυρός όστις απειλεί την οικίαν μου, και όστις, άλλως, αφεώρα εμέν μόνον, ενδιαφέρονται νυν, μετά την σύναψιν της ασφαλιστικής συμβάσεως, όλα τα εκατομμύρια των προσώπων άτινα διά του δικτύου, του ανά την οικουμένην ολόκληρον εξηπλωμένου, της ασφαλίσεως και ανασφαλίσσεως, συνδέονται προς τον κίνδυνον αυτόν²⁸. **Η ιδέα αύτη της κοινωνίας κινδύνων έχει όλως κεντρικήν θέσιν εν τη συγχρόνῳ επιστημονική σκέψει, και εμπνέει την εξέλιξιν του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου από του ατομιστικού επί το κοινωνικώτερον.**

Η τρίτη βασική έννοια, είναι η του «ασφαλιστικού βάρους»²⁹. Περιεχόμενον του ασφαλιστικού βάρους, είναι **ωρισμένη συμπεριφορά του ασφαλισμένου εν σχέσει προς τον κίνδυνον³⁰,** αφορώσα την ακριβήν διάγνωσιν και την αμετάβλητον θέσιν του κινδύνου. **Ο ασφαλισμένος οφείλει να βοηθήσῃ εις την ακριβή διάγνωσιν του κινδύνου, οφείλει δε συγχρόνως να τηρήσῃ τοιαύτην συμπεριφοράν απέναντι αυτού,** ώστε πάντως να μη μεταβληθῇ ούτος εξ αιτίας του επί το δυσμενέστερον διά τον ασφαλιστήν. Η εκπλήρωσις των ασφαλιστικών τούτων βαρῶν συνδέεται αρρήκτως με την υποχρέωσιν του ασφαλιστού εις το φέρειν τον κίνδυνον, αποτελεί προϋπόθεσιν της υποχρέωσεως του ασφαλιστού, **ἢ μὴ πληρωθείσης οὐδ' ἡ υποχρέωσις του ασφαλιστού υφίσταται.** Επί της θεωρίας ταύτης της ασφαλιστικής προϋποθέσεως, επικρατεῖ μεγάλη ἀμφισβήτησις ἐν τῇ ἐπιστῇ³¹, ἥτις ἀσφαλῶς δὲν εἶπεν ἀκόμη τὴν τελευταίαν αὐτῆς λέξιν ἐπὶ τοῦ θέματος. Πάντως ὁμως **ἡ ασφαλιστικὴ προϋπόθεσις ἀποτελεῖ τὸ στήριγμα του ασφαλιστού εις τοὺς τεχνικοὺς του υπολογισμοὺς,** καὶ ἀντικείμενον ἐιδικῆς μερίμνης κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ασφαλιστῶν.

V. Ἄλλ' αἱ ρήτραι τῶν ασφαλιστηρίων δὲν ἀναγράφουσι μόνον τὰ ασφαλιστικὰ βάρη, πολὺ δ' ὀλιγώτερον περιορίζονται εἰς ὅσα ὡς περιεχόμενον ασφαλιστηρίου ἀπαιτεῖ ὁ νόμος. Τα ασφαλιστήρια εἶναι ἐντυπα καὶ τὸ περιεχόμενόν τῶν συνήθως τόσον ἐκτενές, ὥστε ἀν ἐτυπῶντο με τὰ συνήθη τυπογραφικὰ στοιχεῖα, τὸ **ασφαλιστήριον** θὰ εἶχε πολλὰκις ὄγκον καὶ μορφήν ὀλόκληρου βιβλίου. Διὰ τὴν σύνταξιν τῶν ὄρων αὐτῶν ἔχει καταναλωθῆ **ἐντατικὴ ἐργασία νομικῶν καὶ ασφαλιστῶν, καὶ καταβάλλεται πάσα πρόνοια, ὥστε ὅλαι αἱ δυνατότητες ἐρίδων νὰ ἔχουν προβλεφθῇ.** Τα τυπικὰ αὐτὰ ασφαλιστήρια ἀναγράφουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐξαντλητικῶς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς υποχρεώσεις τῶν μερῶν, ἐπαναλαμβάνοντα κατὰ μέγα μέρος τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, ἀντικαθιστῶντα δὲ τὰς ἐκ τούτων ἐνδοτικῆς φύσεως³². **Αἱ διατάξεις τοῦ νόμου ὀπισθοχωροῦσι, λοιπόν, ἐνώπιον τῶν ασφαλιστηρίων εἰς σπουδαιότητα, τὰ τυπικὰ ασφαλιστήρια ἀποβαίνουσι ἡ πραγματικὴ πηγὴ τοῦ δικαίου³³,** ὅπερ ρυθμίζει τὸ ασφαλιστικόν συνάλλαγμα, τὰ δὲ νομοθετικὰ κείμενα περιπίπτουσιν εἰς λήθην, ὅπως συνέβη π.χ. καὶ με τὰς περὶ θαλασσίας ἀσφαλίσεως διατάξεις τοῦ Γερμανικοῦ ἐμπορι-

κού νόμου. Αφ' ης, από του 1919, ισχύουσιν οι γενικοί Γερμανικοί όροι θαλασσίας ασφαλίσεως, προϊόν εργασίας ομοία προς την οποίαν δι' ολίγα μόνον νομοθετήματα έχει καταβληθῆ³⁴, επί τη βάσει τούτων και όχι του εμπορικού νόμου διδάσκεται, ερμηνεύεται και εφαρμόζεται το Γερμανικόν δίκαιον της θαλασσίας ασφαλίσεως.

Είναι γνωστόν ότι, σήμερον, αυτοί οι τυπικοί όροι δεν αποτελούσι πλέον τι το εξαιρετικόν διά την ασφάλισιν, πάντοτε δε συνδέονται μετ' αυτών ωρισμένα νομοθετικά προβλήματα. Εν προκειμένω, τους όρους των τυπικών ασφαλιστηρίων, υπαγορεύει αποκλειστικώς το συμφέρον του συντάκτου των. Εκείνος, όστις δύναται να υπαγορεύση τους όρους, είναι κυρίαρχος εν τω ασφαλιστικῷ συναλλάγματι. **Και το σύνθημα είναι, ότι τους όρους αυτούς υπαγορεύει ο ασφαλιστής, προς κατοχύρωσιν των ιδίων αυτού συμφερόντων, ο δε ασφαλισμένος παραμένει το ασθενές μέρος.**

Εις την ανισότητα αυτή επεμβαίνει ο νομοθέτης³⁵, όστις, είτε διά σειράς διατάξεων δημοσίας τάξεως, είτε διά συστήματος εποπτείας, προστατεύει τον ασφαλιζόμενον, και αποκαθιστά, προσπαθεί τουλάχιστον να αποκαταστήση, την ισότητα μεταξύ των μερών³⁶.

Εις το σημείον αυτό το ασφαλιστικόν δίκαιον προσεγγίζει ιδίως, όσον και αν αυτό φαίνεται παράδοξον, προς το εργατικόν δίκαιον. Όπως το εργατικόν δίκαιον, και το ιδιωτικόν ασφαλιστικόν αναχωρεί εν προκειμένω από της αρχής, ότι η μεταξύ των μερών ισότης εν τω συναλλάγματι είναι απλούν πλάσμα³⁷, το δίκαιον επομένως, ως κοινωνικός ρυθμιστής, οφείλει να αποκαταστήση την εκ της πράγματι υπάρχουσας ανισότητος διαταρασσομένην αρμονίαν της κοινωνικής ζωής. Και εις το σημείον τούτο δύναται το εμπορικόν δίκαιον να απαντήση εις την μομφήν ήτις του προσάπτεται, ότι αποτελεί το δίκαιον της παρωχημένης, ατομιστικής εποχής, ότι, όπως λέγει ο Radbruch, το εμπορικόν δίκαιον αποτελεί τον ατομιστικόν πόλον του Δικαίου, κατ' αντίθεσιν προς το εργατικόν δίκαιον, το οποίον αποτελεί τον κοινωνικόν πόλον³⁸. **Εν τω ιδιωτικῷ ασφαλιστικῷ δικαίῳ ακριβῶς βλέπομεν ενεργόν το κοινωνικόν στοιχείον.**

Ενίστε, όμως, και ο ασφαλιζόμενος είναι αρκετά ισχυρός, ώστε να δύναται δι' ιδίων δυνάμεων να συνυπαγορεύση τους όρους τους ασφαλιστηρίου. Τούτο συμβαίνει ιδίως, όταν οι ασφαλισμένοι, συνήθως μεγαλέμποροι, συσσωματούνται, οργανώνονται και προκαλοῦσιν

ούτω ανάλογον οργάνωσιν των ασφαλιστών. Τότε βλέπομεν το φαινόμενον μιας πάλης αληθούς μεταξύ δύο αντιπάλων δυνάμεων, πάλης εκ της εκβάσεως της οποίας εξαρτάται το περιεχόμενον του τυπικού ασφαλιστηρίου. Το δίκαιον το οποίον πράγματι διέπει την ασφαλιστικήν σύμβασιν, καθορίζεται από την πίεσιν την οποίαν εκάτερον των μερών δύναται να ασκήση επί του άλλου³⁹.

VI. Και όμως, η πίεσις αυτή δεν είναι απεριόριστος. **Οιαδήποτε ρυθμισίς του ασφαλιστικού συναλλάγματος, πρέπει κατ' ανάγκην να λάβη υπ' όψιν τα δεδομένα της ασφαλιστικής επιστήμης**, τα αφορώντα την οργάνωσιν της ασφαλιστικής επιχειρήσεως, τας τεχνικάς εκείνας βάσεις, άνευ των οποίων η αποτυχία οδηγούσα εις πλήρη καταστροφή είναι βεβαία. Αυτός ο υπό των πραγμάτων περιορισμός, αποτελεί εν των χαρακτηριστικών του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου. **Εις το ασφαλιστικόν δίκαιον δεν είναι δυνατοί αυθαίρετοι πειραματισμοί, και θεωριών ανάπτυξις**, αι οποία να μη στηρίζωνται εις την πραγματικότητα⁴⁰. Αυτό δ' ακριβώς αρκεί, νομίζω, να καταστείλη πάντα φόβον μήπως η λογικώς αριστοτεχνική οικοδόμησις του συγχρόνου ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου επί της βάσεως των προεκτεθεισών εννοιών, οδηγήση εις νέας εννοιοκρατικάς τάσεις. Δυνάμεθα να είμεθα ήσυχοι. Το ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον δεν δύναται να λάβη θέσιν τινά εις τον παράδεισον των νομικών εννοιών⁴¹.

VII. Αυτή ακριβώς η **αυστηρώς επιστημονική οργάνωσις της ασφαλιστικής επιχειρήσεως επί αυστηρώς τεχνικών υπολογισμών** οδηγεί εις την διαμόρφωσιν του ασφαλιστικού συναλλάγματος, **ως άκρως καλής πίστεως**, άνευ της οποίας ο θαυμαστός όντως μηχανισμός της συγχρόνου ασφαλίσεως δεν δύναται να λειτουργήση. Αυτή όμως η ανάγκη της λειτουργίας τόσον πολυπλόκου οργανισμού, **επιβάλλει και όπως ο ασφαλισμένος εν πολλοίς καταβάλλη ιδιαιτέραν επιμέλειαν και προσοχήν**, οδηγεί δε και εις αυστηρότητας απέναντι του ασφαλισμένου⁴², αυστηρότητας, προς τας οποίας είναι μεν εξωκειωμένος ο έμπορος ουχι όμως και ο απλούς αστός. **Ο ασφαλισμένος οφείλει να παράσχη διαφόρους πληροφορίας, υπεύθυνος διά την ακρίβειάν των, να εκπληρώση σειράν διατυπώσεων, να συμπληρώση έντυπα, προσέ-**

χων ακριβώς εις κάθε λέξιν, να τηρήση προθεσμίας, εν μια λέξει, να συμπεριφερθή ως έμπορος, αν και, ίσως, ουδεμίαν άλλως αυτός σχέσιν έχει προς το εμπόριον.

VIII. Αλλ' η ιδιάζουσα φύσις της ασφαλίσεως οδηγεί και εις την διεθνή ομοιομορφίαν των κανόνων του ασφαλιστικού δικαίου, το οποίον δεν δύναται να προσλάβη στενώς εθνικόν, τοπικόν χαρακτήρα, όπως **αδύνατον είναι η ασφαλιστική επιχείρησις να εγκλεισθή εντός των συνόρων ενός κράτους**⁴³. Αυτός είναι ο λόγος, διά τον οποίον εν τω ιδιωτικώ ασφαλιστικώ δικαίω, υπάρχει η τάσις προς διεθνή ομοιογραφίαν, ισχυροτέρα παρά εις οιονδήποτε άλλον κλάδον του δικαίου.

Ούτως, ενώ διά την επιτυχίαν ομοιομόρφου νομοθετικής ρυθμίσεως επί άλλων θεμάτων συνέρχονται αλληπάλληλοι διασκέψεις αι οποίαι καταλήγουσιν εις πενικρά πολλάκις αποτελέσματα και προκαλούσιν απαισιοδόξους παρατηρήσεις, τουναντίον εν τω ασφαλιστικώ δικαίω έχομεν την εξαπλωσιν του μεσευρωπαϊκού συστήματος, πραγματοποιηθείσαν εις ην έκτασιν είδομεν, όχι διά της διπλωματικής οδοῦ, αλλά αβιάστως όλως, εκ της εσωτερικής δυνάμεως των πραγμάτων.

Λέγεται ότι, ενώ αστικός κώδηξ προωρισμένος να χρησιμεύση δι' όλους τους λαούς, θα ήτο ο χειρότερος δυνατός αστικός κώδηξ, τουναντίον, ως προς το ναυτικόν δίκαιον, ο χειρότερος ναυτικός εμπορικός κώδηξ θα ήτο εκείνος τον οποίον θα υπηγόρευεν αποκλειστικώς και μόνον το ιδιαίτερον συμφέρον, ή η ιδιότροπος επίδρασις των ηθών ενός και μόνον λαού. Θα ηδυνάμεθα να παρατηρήσωμεν ότι ασφαλιστικός κώδηξ επί τοιούτων τοπικών, στενών βάσεων στηριζόμενος θα ήτο κάτι το ακόμα χειρότερον. Αλλά θα ήτο αβλαβής. Απλούστατα θα έμενε ανεφάρμοστος. Κατ' ουδένα τρόπον θα ηδύνατο ο κώδηξ αυτός να αντισταθή εις την πραγματικότητα της διεθνούς πλοκής του ασφαλιστικού συναλλάγματος⁴⁴.

Τούτο ακριβώς οδηγεί και εις το συμπέρασμα ότι η έρευνα του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου βασίζεται κυρίως επί της συγκριτικής μελέτης. **Διά το εμπορικόν γενικώς δίκαιον έχει λεχθή ότι χωρίς συγκριτικόν δίκαιον δεν υπάρχει δίκαιον**⁴⁵. Η παρατήρησις αύτη ισχύει εν μείζονι βαθμώ διά το **ασφαλιστικόν δίκαιον**, το οποίον **ρυθμίζει εννόμους σχέσεις επεκτεινομένας, κατ' αναπόφευκτον οργανικήν ανάγκην, ανά την οικουμένην ολόκληρον**⁴⁶.

ΙΧ. Όπως βλέπομεν λοιπόν, το ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον έχει οικοδομηθή επί βάσεων αίτινες συμφωνούσι πλήρως προς ό,τι πρέπει να χαρακτηρίζη ένα νέον κλάδον του δικαίου. Αλλά το νέον αυτό έχει βεβαίως και την πλευράν των μειονεκτημάτων.

Ούτως, ενώ εις το αστικόν δίκαιον έχομεν προ ημών χιλιετηρίδων εργασίαν, την οποίαν εν πολλοίς δυνάμεθα να χρησιμοποιήσωμεν άμεσα, **εν τω ασφαλιστικώ δικαίω σπυριζόμεθα επί της εργασίας το πολύ μιας γενιάς.** Μεγίστη βεβαίως είναι η ωφέλεια από όσα περί ασφαλίσεως έγγραφαν οι παλαιότεροι, αλλά πρέπει να ομολογηθή, ότι αι εργασίαι αύται δεν δύνανται να χρησιμεύσωσιν ως άμεσος βάσις δι' έρευναν αντικείμενον έχουσαν την σύγχρονον ασφάλισιν.

Τούτο όμως έχει εξ άλλου ως συνέπειαν, ότι μας λείπει πολύτιμον βοήθημα διά να γνωρίζωμεν πού βαινομεν επί θετικής βάσεως, και πού το μέλλον, η μέλλουσα εξέλιξις των πραγμάτων, θα μας αποδείξη σφαλλομένους. Προς το παρόν, η άμεσος επαφή με την ζωήν των συναλλαγών, μας δίδει, ως είπομεν, καθησυχαστικήν διαβεβαίωσιν. Αλλά διά τον μη διαθέτοντα παρελθόν, το μέλλον είναι κατ' εξοχήν άδηλον.

Η αρχή του ασφαλιστικού συμφέροντος θα προχωρήση μέχρις ότου πλήρως και πανταχού επικρατήση; Η ιδέα της κοινωνίας κινδύνων, θα εξελιχθή έτι ζωηρότερον και εκδήλως πλέον εν τη ασφαλίσει; Διά τοιαύτα ζητήματα δυνάμεθα να παρατάξωμεν συλλογισμούς, αλλ' επιχειρήματα εκ της πείρας μακράς εν τη πράξει δοκιμασίας δεν έχομεν επαρκή. Η έλλειψις αύτη, μοιραία συνοδος της νεότητός του, χαρακτηρίζει το σύγχρονον ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον.

Αλλά της νεότητος αυτής αποτέλεσμα είναι, και ότι ο οργανικός σχηματισμός του ασφαλιστικού συναλλάγματος δεν έχει ολοκληρωθή ακόμη. Και εν τούτω κείται η Αχιλλείος πτέρνα, εν τη ελλείψει, ιδίως, οργανικής ενότητος μεταξύ της ασφαλίσεως κατά ζημιών αφ' ενός, και της ασφαλίσεως προσώπου, ειδικώτερον της ασφαλίσεως ζωής εν τη στενή εννοία, αφ' ετέρου. Εν τη πρώτη οικοδομούμεν επί του ασφαλιστικού συμφέροντος. Όσον αφορά την δευτέραν, ακόμη ευρισκόμεθα εις το στάδιον των προκαταρκτικών ερευνών, της ανταλλαγής σκέψεων, των επιστημονικών κρούσεων, προς εξεύρεσιν τρόπου ενιαίας, συστηματικής ρυθμίσεως, μεθοδικής προσαρμογής προς τας γενικάς βάσεις⁴⁷. Αμφιβάλλω δε πολύ, αν αίρεται ο δικασμός ούτος

διά των περί αφηρημένης και συγκεκριμένης καλύψεως θεωριών⁴⁸, δι' ων μετατοπίζεται μάλλον, παρά λύεται το πρόβλημα. Αλλ' αυτός ακριβώς ο διχασμός δεικνύει πόσον είμεθα ακόμη εις την αρχήν, και πόσον εν τω νέω τούτω κλάδω του ιδιωτικού δικαίου υπάρχει ακόμη έδαφος προς εργασίαν.

Χ. Ακριβώς όμως αυτή η ανάγκη περαιτέρω διαπλαστικής εργασίας, επιβάλλει προσοχήν ως προς την μέθοδον την οποία θα ακολουθήσωμεν κατά την μελέτην του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου. Επ' εσχάτων ήρχισε να κατακτά έδαφος η γνώμη, καθ' ην θα πρέπει να ερευνώμεν το ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον ως όλως ιδιαίτερον, αποκεχωρισμένον και αυτάρκη κλάδον του δικαίου, εις μηδένα άλλον υπαγόμενον. Και έχει βεβαίως η άποψις αύτη τα υπέρ αυτής επιχειρήματα. Αλλά δεν την θεωρώ ως ορθήν. Κατ' αρχήν **δεν νομίζω ότι οδηγεί εις ικανοποιητικά αποτελέσματα η διαμόρφωσις νομικών τόσον ειδικευμένων, ώστε να γνωρίζουν μόνον τα ασφαλιστήρια και τους ασφαλιστικούς νόμους.** Έχομεν αλλαχού τοιαύτα παραδείγματα εν τη νεωτέρα νομική γενεά, αλλά, φίλος μεν Πλάτων φιλτάτη δ' αλήθεια, δεν τα θεωρώ ενθαρρυντικά. Φρονώ ότι, εν τη ημετέρα επιστήμη η ειδίκευσις δεν δύναται να προχωρήση τόσον, όσον εις άλλας επιστήμας συμβαίνει^{48α}.

Εν προκειμένω δε **το ιδιωτικόν δίκαιον αποτελεί κατά την εμίν γνώμην εν ενιαίον όλον.** Η δε μελέτη και επεξεργασία των επί μέρους, πρέπει να γίνεται εν διαρκεί επαφή προς το όλον. Και νομίζω ότι και το μάλλον πρόσφατον θαλασσοασφαλιστήριον θα το εννοήση καλύτερον και θα το ερμηνεύση επιστημονικώτερον, εκείνος όστις έχει αγαθάς σχέσεις με τους Πανδέκτας, και, αν θέλετε, δεν θα μειδιά ειρωνικώς, όταν του προτείνουν να μελετήση τον Γάιον. Αλλ' εξ άλλου, δεν δύναμαι να συμφωνήσω προς την αντίθετον, πλήρως συγχωνευτικήν τάσιν. Δεν θεωρώ ως ορθόν, ουδ' ως οδηγούν εις επωφελή αποτελέσματα, το να ερευνάται το ασφαλιστικόν συνάλλαγμα εις τα εγχειρίδια του αστικού δικαίου, παραπλεύρως προς το παίγνιον και το στοίχημα, ή εις τα εγχειρίδια του εμπορικού δικαίου, με κατεσπαρμένην την ύλην αυτού, άλλην εις το γενικόν μέρος, άλλην εις το ναυτικόν δίκαιον και άλλην αλλαχού. Πρέπει να ληφθή υπ' όψιν η στενή αλληλουχία, η οποία υπάρχει μεταξύ των μερών του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου, το γεγονός ότι οι κατ' ιδίαν κανόνες απο-

τελούσιν εν οργανικόν όλον, το οποίον ως τοιούτο πρέπει να μελετηθή.

Με πλήρη λοιπόν τον σεβασμόν της οργανικής αδιασπάστου ενότητος, **το ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον πρέπει να τεθή εις άμεσον εξάρτησιν προς το όλον ιδιωτικόν, και δη προς το εμπορικόν δίκαιον**⁴⁹, εις το οποίον ως είδομεν εν αρχή, ως ίδιος πλιν όχι από του κορμού απεσπασμένος κλάδος ανήκει. Και ιστορικώς εις το εμπορικόν δίκαιον υπάγεται, και τα κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα διετήρησε και το εμπορικόν πνεύμα, τον ιδιάζοντα διά τας εμπορικές επιχειρήσεις τρόπον του σκέπτεσθαι έχει κοινόν. Βεβαίως, εν πολλοίς ο τρόπος αυτός του σκέπτεσθαι πρέπει να μεταβληθή, επί περιπτώσεων, όπου ούτος προδήλως θα ωδήγει εις άτόπους λύσεις, όπως π.χ. εν τη ασφαλίσει κατά πυρός, ειδικώς δε και πάλιν εν τη δυσχερεί σφαίρα της ασφαλίσεως ζωής⁵⁰. **Αλλά διά την ιδιωτικήν ασφάλισιν ζωής είναι δύσκολον να προϊδωμεν τίνα εξέλιξιν αύτη θα λάβη, ιδίως μετά την εξάπλωσιν των κοινωνικών ασφαλίσεων.** Εκτός τούτου όμως, και κυρίως, πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν, ότι το εμπορικόν δίκαιον, αφ' ης απέβαλε τον μεσαιωνικόν αποκλειστικόν χαρακτήρα και αφορά ολόκληρον την κοινωνικήν μας ζωήν μέσα εις την οποίαν, όπως παρετήρησε ο Vivante, είναι διάχυτον το εμπόριον, πρέπει να εξελιχθή επί το κοινωνικώτερον⁵¹, να αποσείση εντελώς την προαναφερθείσαν κατηγορίαν ότι είναι δίκαιον της εποχής των ατομιστικών ιδεών⁵², και να διατηρήση και εν τη νέα εποχή την θέσιν, η οποία διά την παλαιάν εποχήν του είχεν αναγνωρισθή την του πρωτοπόρου εις την διάπλασιν του ορθού δικαίου. Απ' αυτής δε της απόψεως η ασφάλισις θα παράσχη, ακριβώς διά των δυσχερειών τας οποίας παρουσιάζει, πολυτιμοτάτας αφορμάς και ευκαιρίας εις το εμπορικόν δίκαιον⁵³.

Υπό τοιούτο πνεύμα γινομένη η μελέτη του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου, παρέχει βεβαίως πλουσίαν την αμοιβήν εις τον μελετητήν, και αποζημιώνει αρκούντως διά την αναπόφευκτον περί τίνα λεπτομερειακά, και, εκ πρώτης εντυπώσεως ανιαράν, απασχόλησιν. Αλλ' ούτε η σημασία του κλάδου τούτου διά την εξέλιξιν του εμπορικού, του ιδιωτικού εν γένει δικαίου, ούτε η ολονέν αυξάνουσα μεγίστη πρακτική σπουδαιότης της ασφαλίσεως εν τη συγχρόνω οικονομική ζωή, αποτελούσι την μόνην ενθάρρυνσιν διά τον μελετώντα το ιδιωτικόν

ασφαλιστικόν δίκαιον. Ούτος εμπνέεται προ παντός από το γεγονός ότι, ο νέος αυτός κλάδος του δικαίου καλλιεργείται και διαμορφούται εις εποχήν, καθ' ην **η ανθρωπίνη σκέψις αρχίζει να απαλλάσσεται από προκαταλήψεις και πλάνας, αίτινες φυσικόν ήτο να αποθαρρύνωσι τον εργάτην της επιστήμης.** Όταν, άλλοτε, ο υλισμός της θεωρίας και ο υλισμός της πράξεως επεκαλούντο την επιστήμην, εν ονόματι της επιστήμης ηξίουσαν από τον άνθρωπον να νεύη διαρκώς προς τα κάτω, και του απηγόρευον να ατενίζη προς τα υψηλότερα, ήτο φυσικό να αποθαρρύνηται ο νομικός, όστις εγνώριζε, ή εδιδάσκετο υπό της πείρας ότι, υπό την υλιστικήν τυρρανίδα, η *ars boni et aequi* είναι ασύλληπτος, χίμαιρα. Με την μεταπολεμικήν αναγέννησιν του πνεύματος, η έννοια της επιστήμης εκαθάρθη, και ο νομικός, κατ' εξοχήν πνευματικός εργάτης, με θάρρος και χαράν καταγίνεται εις της επιστήμης του την θεραπείαν, αναπατημένον έχων προ εαυτού και απεριόριστον πλέον του επιστημονικού πνεύματος τον ορίζοντα. Αυτό το θάρρος, και αυτήν την χαράν αισθάνεται και ο μελετητής του ιδιωτικού ασφαλιστικού δικαίου, συναισθανόμενος ότι, και αυτός, και όταν περί τα μερικώτερα ασχολήται, και όταν περί την έρευναν των διαφόρων λεπτομερειακών ζητημάτων, τα οποία δημιουργεί το ασφαλιστικόν συνάλλαγμα καταγίνεται, συντελεί, όχι ολιγώτερον από τον περί τα γενικώτερα φιλοσοφούντα, **εις το να φανερωθή εις την ανθρωπότητα, την από την σημερινήν κακοδαιμονίαν μαστιζομένη, εκείνο, το οποίον και μόνον θα την ελευθερώσῃ. Η αλήθεια!**

Υποσημειώσεις

1) Κατά τον *Bonnecase, Le droit commercial maritime. Son particularisme* 2^a έκδ. 1931, σ. 218, ο θεσμός της θαλασσίας ασφαλίσεως χάνεται μέσα εις το σκότος των αιώνων. Ίδε και αυτόθι σ. 220 επ.

2) Πρβλ. *Lefort: Nouveau traité de l'assurance sur la vie*, 1920, τομ. 1^{ος}, σ. 57 – Εν σχέσει προς την ανθρωπίνην ζωήν, **η ασφάλις εθεωρείτο αντιτιθέμενη προς την υγιά ηθικήν.** Ως δ' εδήλου ο *Portalis*, “*en France les conventions d'assurance sur la vie ont toujours été prohibées, l'homme étant hors prix, sa vie ne pouvant être l'objet d'un commerce, la mort ne pouvant fournir matière à une spéculation mércantile, les pactes sur la vie ou la mort d'un homme étant odieux,*

dangereux même et la cupidité qui spéculé sur les jours d'un citoyen étant souvent bien voisine du crime qui peut les abréger". Ίδε v.

Eeckhout, *Le droit des assurances terrestres*, Bruxelles 1928, σ. 11.

3) Ενδιαφέρον από της απόψεως αυτής υλικόν σχετικών προς την *declaration du roi concernant les assurances*, της 17^{ης} Αυγούστου 1779, δημοσιεύθη υπό του Lévy – Brühl εν *Revue de droit maritime comparé* (Dor) 1932, σ. 8 επ. Πρβλ. ιδίως σ. 9 (αγαθά της ασφαλίσεως), σ. 16 (δυσπιστία κατά της περαιτέρω επεκτάσεως της εφαρμογής του θεσμού).

4) Επί του όλου θέματος εν εκτάσει, *Bonnecase* ενθ. αν., σ. 218 επ.

5) Πρβλ. **Πάρρη**, «Επί της ασφαλείας θαλάσσης», εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει» τόμος Δ', σ. 207. Αύτη η αντίληψις κρατεί εισέτι εν Γαλλία (Πρβλ. *Thaller et Percerou* (1925) No 1003 σ. 637). Άλλ' ήδη ήρχισεν εν Γαλλία να κατανοήται το εσφαλμένον της τοιαύτης αντιλήψεως και να γίνωνται αι πρώται υποχωρήσεις ενώπιον της νέας πραγματικής διαμορφώσεως του ασφαλιστικού συναλλάγματος. Ούτω *Bonnecase*, *Traité de droit commercial maritime* (1923) σ. 589. Μόνον όμως διά της παραδοχής της νέας περί ασφαλιστικού κινδύνου αντιλήψεως, περί ης κατωτέρω, θα καταστή δυνατόν να εγκαταλειφθή η πεπαλαιωμένη άποψις καθ' ην η ασφάλις είναι τυχηρόν συναλλάγμα. Εν Ιταλία ο *Vivante* μη δεχόμενος κατ' αρχάς τον τυχηρόν χαρακτήρα της ασφαλίσεως ("*Il contratto di assicurazione*" (1885), τομ. 1, σ. 31, 45) ήρχισε κατόπιν να αμφιβάλλη (αυτόθι, τομ. 2, σ. 6), και κατέληξεν εις πλήρη παραδοχήν του τυχηρού τούτου χαρακτήρος (*Vivante – Αγαλλοπούλου*, σ. 50, 51, ίδε ιδίως υποσημ. 31, ένθα και περαιτέρω παραπομπάι). Εν Αγγλία γίνεται σαφής η διάκρισις μεταξύ ασφαλίσεως και τυχηρού συναλλάγματος. *Arnould On the law of marine insurance and average*, 11^η έκδ. (1924) τομ. 1, σ. 6.

6) Πρβλ. *Bonnecase*, *Particularisme*, σ. 225.

7) Τούτο, κατά μέγα μέρος, αποδοτέον και εις τας καταχρήσεις, εις τας οποίας κατέληξαν αι τοντίναι. *Typaldo – Bassia*, *Les assurances sur la vie*, αι *point de vue théorique et pratique*, 1892, σ. 3 – Περί της εισαγωγής των τοντινών εν Γαλλία, *Lefort* σ. 657 σημ. 3, v. *Eeckhout*. σ. 13.

8) Κατά τους *Colin et Capitant* μάλιστα (4^η έκδ. 1924 τομ. 2, σ. 683) **μόλις από του 1870 ήρξατο διαδιδομένη εν Γαλλία η ασφάλις ζωής**. Το *Conseil d' État* είχεν, ήδη από του 1818, αναγνωρίσει την νομιμότητα της ασφαλίσεως επί της ζωής, από δε του 1853 το Γαλλικόν

Ακυρωτικόν ανεγνώρισε και το έγκυρον της ασφαλίσεως επί της ζωής τρίτου προσώπου. Μέχρι του 1870 όμως από του Εισαγγελικού βήματος υπεστηρίζετο η κατά της αναγνώρισεως ταύτης άποψις. Πρβλ. v. Eeckhout σ. 18, Lefort σ. 13, 62. Περί της αντιθέτου καταστάσεως εν Αγγλία v. Eeckhout σ. 15. Εν Ελλάδι το ζήτημα δεν ετέθη εν τη πράξει διότι **από του 1891 κυρίως άρχεται η ιστορία της ασφαλίσεως ζωής εν Ελλάδι.** Πρβλ. **Θεοδωρίδην** εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει» τομ. Γ', σ. 20.

9) Ιστορική έκθεσις όσον αφορά την νομοθετικήν ρύθμισιν της ασφαλίσεως ζωής εν ταις διαφόροις χώραις παρά Lefort, σ. 22 επ.

10) Αι αρχαί αύται είναι αι κατωτέρω εκτιθέμεναι, εξ ων εσχηματίσθησαν αι τρεις θεμελιώδεις έννοιαι του συμφέροντος, του κινδύνου και του ασφαλιστικού βάρους. Ο εν Βιέννη καθηγητής Ehrenzweig υπεστήριξεν εν τινι διαλέξει του κατά το 1931, την άποψιν ότι βασική αρχή του «Γερμανικού» –όπως το ονομάζει, οικοδομών επί τούτου σκέψεις του περί «Γερμανικού» δικαίου, και οδηγούμενος μάλλον από εθνικιστικόν παρά από επιστημονικόν πνεύμα– συστήματος, είναι ότι το ασφαλιστικόν δίκαιον είναι κατ' αρχήν *ius cogens*. Ίδε: Ehrenzweig Gedanken über ein Gross –deutsches Versicherungsvertragsgesetz εν περιοδικώ “Die öffentlichrechtliche Versicherung” 1931 σ. 193 επ. Εναντίον του Ehrenzweig, Koenig αυτόθι σ. 286.

11) Επισκόπησιν ίδε παρά Bruck Privatversicherungsrecht (1930) σ. 32 επ. Κατά τον Bruck, εκτός του κύκλου του μεσευρωπαϊκού συστήματος μένουσιν, εκ των χωρών εν αις εξεδόθησαν νεώτερα περί ασφαλίσεως νομοθετήματα, η **Κίνα** και η **Τουρκία**. Αλλ' εις την Κίναν ο Νόμος της 30 Δεκεμβρίου 1930 είχε συνταχθή επί τη βάσει των τριών βασικών νόμων του μεσευρωπαϊκού συστήματος, και του Γαλλικού σχεδίου (Escarra εν «Revue générale des assurances terrestres» 1930 σ. 520. Πρβλ. και κείμενον του νόμου εν Γαλλική μεταφράσει αυτόθι, σ. 713 επ.). Παραμένει λοιπόν εκτός του μεσευρωπαϊκού συστήματος, εκ των νεωτέρων νομοθεσιών, μόνον η Τουρκική. (Εμπορικός Νόμος της 29 Μαΐου 1926, άρθρα 930 – 1013. Πρβλ. κείμενον εν Γαλλική μεταφράσει, εν τω προαναφερθέντι περιοδικώ, 1930, σ. 225 επ.).

12) Hémarid εν Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft, 1926 σ. 215. Ίδε και **Δυοβουνιώτου**, το Γαλλικόν νομοσχέδιον περί ασφαλιστικής συμβάσεως του 1925 εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει»

τομ. Γ΄ σ. 261 και **Τσιριντάνη** αυτόθι, τομ. Ε΄ σ. 21 επ. Περαιτέρω βιβλιογραφία παρά Tsirintanis «Das neue französische Versicherungsvertragsgesetz in seiner Bedeutung für das Weltversicherungsrecht» εν Hans R.G.Z. 1932, σ. 454.

13) Είναι όμως υπερβολή, νομίζω, ο ισχυρισμός ότι η ασφάλις, ειδικώτερον η ασφάλις ζωής, είναι “une création jurisprudentielle”, ως φρονεί Lefort σ. 14. Τα δικαστήρια απλώς υπεχώρησαν προ της επιβολής της πρακτικής. Εν σχέσει προς την επίδρασιν της νομολογίας επί την διάπλασιν του ιδ. ασφαλιστικού δικαίου, δεν πρέπει να λησμονήται ότι, **επί διαφορών εκ του ασφαλιστικού συναλλάγματος, τα μέρη καταφεύγουσιν εις τα δικαστήρια σπανιώτερον ή επί άλλων διαφορών. Επί ασφαλιστικών ζητημάτων κρατεί η αντίληψις ότι προτιμότερος πάντως ο συμβιβασμός.** Διά τούτο και τα δικαστήρια δεν έχουσιν αρκετάς ευκαιρίας δικαιοπλαστικής επεμβάσεως, όπως συμβαίνει εις άλλους κλάδους του Δικαίου.

14) Περί του έργου του Victor Ehrenberg, ίδε παρ’ ημίν, **Χοϊδάν**, εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει» τομ. Γ΄ σ. 253.

15) Ίδε ανωτέρω σημ. 11. Περί του έργου τούτου, παρ’ ημίν, Τσιριντάνης, εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει» τομ. Ε΄ σ. 159.

16) Bruck, Das Interesse ein Zentralbegriff der Versicherung, 1931. Το πρώτο μέρος της μελέτης ταύτης μεταφρασθέν υφ’ ημών, εδημοσιεύθη εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει», 1933, σ. 78 επ. Παρ’ ημίν, ίδε **Κουτσογιάννη** το ασφαλιστικόν συμφέρον (βιβλιοθήκη «Ασφαλιστικής Επιθεωρήσεως», τεύχος 4) 1928.

17) Πρβλ. σχετικώς **Α.Σ. Μάτεσι**, αι ασφάλειαι (1902), σ. 5.

18) Ενδιαφέρουσιν अपαρχήν συστηματικής ερεύνης και εφαρμογής της αρχής του συμφέροντος επί της ασφαλίσεως, αποτελεί η, και άλλως λίαν αξιόλογος ει και εν πολλοίς εις αντιρρήσεις δίδουσα αφορμήν, εργασίαν του Weens (Charles) L’assurance de choses contrat d’indemnité (1927) ιδίως σ. 96 επ.

19) **Κουτσογιάννης** σ. 7. Ιδιαιτέρως πρέπει να χαιρετισθή το γεγονός, ότι την αρχήν του συμφέροντος, κατ’ ορθήν ερμηνείαν του άρθρου 196 E.N., ήρχισε να εφαρμόζη και η ημετέρα νομολογία ήτις καταλήγει, επί τη βάσει ταύτη εις ορθήν εφαρμογήν των περί υπερασφαλίσεως, διπλής ασφαλίσεως, και συνασφαλίσεως διατάξεων του νόμου, και εις αναγνώρισιν της δυνατότητος, όπως πλείονα πρόσωπα συνάψωσιν

ασφάλισιν, ως προς το αυτό αντικείμενον, έκαστος εν σχέσει προς το συμφέρον το οποίον έχει επ' αυτού. Εφετ. Αθηνών, 886 (1932) «Θέμις» ΜΔ' σ. 363. Ίδε και Πρωτοδ. Πειραιώς, 789 (1919) «Θέμις» ΛΑ' σ. 106.
20) Bruck Weltversicherungsrecht 1930 σ. 97. Ίδε όμως και ειρωνικά παρατηρήσεις του Ehrenzweig εν “Die öffentlichrechtliche Versicherung” 1931, σ. 194 υποσ. 4.

21) Πετιμεζά Έκθεσις προς την νομικήν Σχολήν, πρακτικά Νομικής Σχολής, Αθήναι 1924, σ. 16 επ., ιδία δε έκθεσις β' σ. 26 επ., ένθα ιδίως αναπτύσσεται το ζήτημα της προσαρμογής της αρχής του συμφέροντος προς τας διατάξεις του Ε.Ν. **του αυτού**, Εμπορικών Δίκαιον τόμ. 1^{ος} (1929) σ. 148 υποσ. 3.

22) Bruck Privatversicherungsrecht, σ. 55, 365. Ο Kisch, όστις αφιεροί ολόκληρον τον δεύτερον τόμον του συστήματός του εις την ανάπτυξιν της εννοίας του ασφαλιστικού κινδύνου, δεν δέχεται μίαν γενικήν έννοιαν του ασφαλιστικού κινδύνου αλλά ποικιλίαν κατά μέρος εννοιών, υφ' ας ο όρος κίνδυνος χρησιμοποιείται εν τη ασφαλίσει. Πάντως εις την έννοιαν του κινδύνου ο Kisch προσδίδει βασικήν σπουδαιότητα. Ίδε Kisch Handbuch des Privatversicherungsrechtes (1920) τομ. 2 σ. 1 επ., 82 επ. Επί της εννοίας του κινδύνου κατά Bruck και Kisch, Vidal Die Tatsachengrundlage des Versicherungsverhältnisses (Hamburger Diss. 1928) σ. 5 επ., και **Ζαρόκωστα** Περί κινδύνου και επικινδύνου καταστάσεως, εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει» τομ. Β' σ. 169.

23) Είναι λυπηρόν ότι αυτός ο Vivante, έχει κηρυχθή πολέμιος κατά της, κρατησάσης άλλως τε εν τη νέα επιστήμη, αντιλήψεως τούτης περί του κινδύνου και της κατ' αυτού καλύψεως. Ίδε Vivante – **Αγαλλοπούλου** σ. 43. Συνέπεια τούτου είναι και ότι ο Vivante αναγκάζεται, παρά τους δισταγμούς του, να δεχθή εν τέλει ως είδομεν ανωτέρω (υποσημ. 5), την πεπαλαιωμένην πλέον άποψιν καθ' ην η ασφάλισις είναι τυχηρά σύμβασις.

24) Επί του θέματος Bruck Privatversicherungsrecht σ. 55, 364 επ. Εις τον Joseph Hupka, οφείλομεν κυρίως την συστηματικήν ανάπτυξιν της ιδέας ταύτης, εν αντιπαραβολή προς τας άλλοτε κρατούσας, και την χρησιμοποίησιν αυτής διά την πλήρην κατανόησιν του ασφαλιστικού συναλλάγματος. Ίδε Hupka: Der Begriff des Versicherungsvertrages εν Z.G.H.R. τομ. 66, ιδίως σ. 561 επ. Την αντίληψιν ταύτην αναπτύσσει και υποστηρίζει από οικονομικής απόψεως Weiss, Franz: Das Wesen der Versicherung, Wien 1913.

- 25) Αυτήν την ιδέαν είχε αναπτύξει ο Pothier, και περιλάβει εις τον ορισμόν της ασφαλίσεως. **Κατόπιν όμως ως παροχή του ασφαλιστού εθεωρήθη η αποζημίωσις και όχι το φέρειν τον κίνδυνον καθ' εαυτό.** Lefort σ. 5 πρβλ. και **Μάτεσιον** σ. 71.
- 26) Ότι και επί της επ' ασφαλιστρω ασφαλίσεως υπάρχει κατά βάσιν αλληλασφάλισις, Tyraldo – Bassia σ. 19, **Μάτεσις** σ. 13, **Χατζόπουλος.** Το ασφαλιστήριο ζωής (1931) σ. 13. Πρβλ. και την ερμηνείαν, την οποίαν δίδει Lefort (σ. 3) εις τον όρον «αμοιβαιότης».
- 27) Περί της εκτάσεως και της συγκεντρωτικής εξελίξεως της αντασφαλίσεως, εν σχέσει προς την ασφάλισιν πυρός, παρέχει ενδιαφερούσας πληροφορίας **Ηρ. Πετιμεζάς** αι ασφάλειαι πυρός και ιδία εν Ελλάδι (Βιβλιοθήκη «Ασφαλιστικής Επιθεωρήσεως» τεύχος 8) 1931, σ. 77 επ. Ίδε και Βασιλοπούλου: «Η εξέλιξις της αντασφαλείας, και η ίδρυσις ελληνικής προνομιούχου αντασφαλιστικής εταιρείας» εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει» τομ. Β' σ. 111.
- 28) Τούτο ίσως φανή, εκ πρώτης όψεως, ως θεωρία τις στερουμένη πρακτικής σπουδαιότητος. Και όμως, η κοινωνία αυτή κινδύνων, αποτελεί το έρεισμα της συγχρόνου ασφαλίσεως. Έπιθι περί τούτου Bruck: Die Gefahrengemeinschaft im Versicherungsrecht εν "Beiträge zum Wirtschaftsrecht" 1931, σ. 1260 επ. Από πρακτικής απόψεως, Herzog: "Der Sinn der Versicherung" εν Hans. R.G.Z. 1933, A., σ. 49 επ.
- 29) Εις τον Bruck, κυρίως οφείλει η επιστήμη την χρησιμοποίησιν της εννοίας του ασφαλιστικού βάρους διά την διαμόρφωσιν του σημερινού συστήματος του ιδιωτικού ασφαλιστικού Δικαίου. Πρβλ. Bruck Die versicherungsrechtliche Obliegenheit (1926) και Privatversicherungsrecht, σ. 276 επ. ένθα και περαιτέρω βιβλιογραφία. Προς το παρόν η έννοια του ασφαλιστικού βάρους δεν έχει ερευνηθή υπό της επιστήμης εν ταις εκτός του μεσευρωπαϊκού συστήματος χώραις.
- 30) Πρβλ. Kisch τομ. 2 σ. 579 επ.
- 31) Ιδίως αμφισβητείται η νομική φύσις του ασφαλιστικού βάρους, υποστηρίζονται δε δύο αντίθετοι θεωρίαί: **η θεωρία της υποχρεώσεως, και η θεωρία της προϋποθέσεως.** Κατά την πρώτην θεωρίαν, ης κύριον υπέρμαχον δυνάμεθα να ονομάσωμεν τον Ritter Carl, Das Recht der Seeversicherung 1922 σ. 35 επ., **το ασφαλιστικόν βάρος αποτελεί αληθή υποχρέωσιν του ασφαλισμένου.** Κατά την άλλην, την εν τη επιστήμη κρατούσαν,

(βιβλιογραφία παρά Bruck Privatversicherungsrecht, σ. 282 υποσ. 26), **ο ησφαλισμένος δεν έχει υποχρέωσιν (εν τη νομική κυριολεξία) προς εκπλήρωσιν των ασφαλιστικών βαρών.** Τούτων όμως μη εκπληρουμένων, διαταράσσεται η κοινωνία των κινδύνων, εφ' ης το ασφαλιστικόν συνάλλαγμα βασίζεται, και, επομένως, ο ασφαλιστής απαλλάσσεται. Ίδε και Kisch τομ. 2. σ. 583.

32) Περί τούτου **Αγαλλόπουλος** παρά Vivante, ιδιωτικόν ασφαλιστικόν δίκαιον, 1931, σ. 9.

33) Έχει ήδη γίνει δεκτόν, ότι και η ερμηνεία των τυπικών ασφαλιστηρίων γίνεται καθ' ην μέθοδον γίνεται η ερμηνεία του νόμου και όχι της συμβάσεως. Επί του θέματος Bonnecase, Particularisme, σ. 368 επ.

34) Ενδιαφέρουσα είναι η ιστορία των όρων τούτων. Πρβλ. Ritter σ. 2 επ. Ίδε επίσης **του αυτού** Die allgemeinen deutschen Seeversicherungsbedingungen von 1919 εν Schiffahrtjahrbuch, 1921 σ. 289.

35) Περί τούτου Vivante – **Αγαλλοπούλου** σ. 95 επ. Εν σχέσει προς τον νέον Γαλλικόν Νόμον, πρβλ. αντί πολλών Picard εν Hans R.G.Z.A., 1931, σ. 2: Capitant: La loi du 13 juillet 1930 εν «Revue générale des assurances terrestres», 1930, σ. 740 επ.

36) Επί του όλου γενικότερου ζητήματος, Morin, Gaston, La Loi et le contrat, la décadence de leur souveraineté (1927), σ. 57 επ.

37) Ίδε Wertheimer, Entwicklungstendenzen im Deutschen Privatrechte (1928) σ. 33.

38) Radbruch Gustav, Einführung in die Rechtswissenschaft (1929) σ. 91.

39) Και ενταύθα καταδεικνύεται ότι **«οικονομικώς ισχυρότερον» μέρος δεν είναι πάντοτε το πλουσιώτερον**, διότι η συσσωμάτωσις δύναται να καταστήση τον πτωχότερον ισχυρότερον. Πρβλ. επί των συναφών ζητημάτων Schweingruber: Die wirtschaftlich schwächere Vertragspartei, Bern 1930 – Περί του αν, εξ άλλου, είναι επιθυμητόν να διαπλάττηται υπό τοιούτων παραγόντων το Δίκαιον Bonnecase, Particularisme σ. 104 επ.

40) Διά τον αυτόν λόγον, και τα σύγχρονα ασφαλιστικά νομοθετήματα είναι προίον συνεργασίας ασφαλιστών και νομικών. Ως προς τον Γαλλικόν ασφαλιστικόν νόμον **Τσιριντάνης**, «ο νέος Γαλλικός νόμος περί ασφαλιστικής συμβάσεως» εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει» τομ. Ε' σ. 22 επ.

41) Εννοείται ότι και διά τον ερμηνευτήν του ασφαλιστικού Δικαίου υπάρχει ανάγκη προσοχής. Ας επιτραπή να αναφέρω ενταύθα εν παράδειγμα αναμφισβητήτου πρακτικής σημασίας. Το άρθρον 202 του Εμπορικού Νόμου εφαρμόζεται και επί της δηλώσεως (*déclaration d'aliment*), ήτις γίνεται επί τρεχούσης ασφαλίσεως; Ο ακολουθών την (και κατ' εμέ ορθήν) άποψιν, καθ' ην η τρέχουσα ασφάλις (*laufende Versicherung, assurance sur police flottante*) είναι πλήρως κατηρητησμένη ασφάλις, διά δε της επιγενομένης δηλώσεως δεν καταρτίζεται αλλ' εκτελείται η ασφαλιστική σύμβασις, θα έκλινε να δεχθή, κατά λογικήν ακολουθίαν, ότι το άρθρον 202 Ε.Ν., αφορών εις **προσυμβατικήν** υποχρέωσιν, δεν εφαρμόζεται επί της δηλώσεως ταύτης, ήτις γίνεται μετά την πλήρη κατάρτισιν της συμβάσεως. Θα είχε δε και επιχειρήματα εκ των εν Γερμανία κρατουσών αντιλήψεων (*Bruck Privatversicherungsrecht* σ. 182, σημ. 18) να αντλήση. Τοιαύτη λύσις όμως οικοδομουμένη κατά αφηρημένως λογικόν τρόπον επί της εννοίας της τρεχούσης ασφαλίσεως θα αντέκειτο προδήλως και προς την βούλησιν του νομοθέτου, και προς τας συναλλακτικάς ανάγκας, και προς το αίσθημα του Δικαίου.

42) Επί των συναφών προς την αυστηρότητα ταύτην ζητημάτων, *Ehrenzweig* εν "*Die öffentlichrechtliche Versicherung*" 1931, σ. 195 επ.

43) Επί τούτου *Bruck Privatversicherungsrecht* σ. 32, ιδία δε ο **αυτός** *Weltversicherungsrecht*, ένθα εν σ. 95 και η ορθή παρατήρησις, ότι εις μέγιστον βαθμόν συντελεί εις τούτο η αντασφάλις.

44) **Διδακτικός είναι απ' αυτής της απόψεως ο τρόπος καθ' ον επεβλήθη η συνθήεια του εκδίδειν ασφαλιστήρια εις διαταγήν**, παρά τας διαφόρους νομοθετικάς απαγορεύσεις. *Tsirintanis Order – Polize* σ. 26. Εξ άλλου όμως, ως ορθώς παρατηρεί *Bruck Weltversicherungsrecht*, σ. 99, πρέπει να λάβωμεν υπ' όψιν, ότι εις ωρισμένους κλάδους, η ασφάλις έχει, και νυν έτι, εντελώς τοπικόν χαρακτήρα (ασφάλις κατά χαλάζης). Και εν προκειμένω λοιπόν πρέπει να αποφεύγωνται αι υπερβολαί.

45) Περί της Γαλλικής και της Γερμανικής επιστήμης του εμπορικού δικαίου, **Στρείτ**, εν «*Θέμιδι*» Η' σ. 384.

46) Περί της εργασίας ήτις γίνεται διά την συγκριτικήν μελέτην του ασφαλιστικού δικαίου, παρέχει πληροφορίας λίαν ενδιαφερούσας ο *Bruck Weltversicherungsrecht* σ. 100.

47) *Bruck Interesse*, σ. 10 **του αυτού** *Weltversicherungsrecht*, σ. 105.

Ίδε και το αρκετά ενδιαφέρον, αν και από πρακτικής μάλλον απόψεως εξετάζον τα ζητήματα άρθρον του **Βαλταζάνου**, «Ασφάλειαι ζωής – ασφαλιστικόν συμφέρον» εν «Ασφαλιστική Επιθεωρήσει» τομ. Γ' σ. 139 επ.

48) Ότι, άλλως τε, αι θεωρίαι στηρίζονται επί ορθής βάσεως, ουδείς δύναται να αμφισβητήσῃ. Δεν λύουσιν όμως το εν τω κειμένω τιθέμενον ζήτημα. – Την ιδέαν της διακρίσεως μεταξύ αφηρημένης και συγκεκριμένης καλύψεως ἴδε και παρά **Μάτεσι** σ. 60.

48^α) Περί του όλου ζητήματος ἴδε **Θεμ. Τσάτσου**: Τα σύγχρονα πνευματικά ρεύματα εις την επιστήμην του δημοσίου Δικαίου (1932) σ. 3 επ.

49) Εννοείται ότι τούτο, ζήτημα επιστημονικής συστηματικής, ουδαμῶς σχετίζεται προς το ζήτημα περί του εμπορικού ἢ μη χαρακτήρος της ασφαλιστικής συμβάσεως.

50) Περί των περιπτώσεων, κατά τας οποίας και επί ασφαλίσεως ζωής εφαρμόζονται αμέσως οι κανόνες του Εμπορικού Δικαίου, Turaldo – Bassia σ. 190 επ. Τουναντίον, πολύ τολμηραί φαίνονται παρομοιώσεις (όπως αι παρά Lefort σ. 11) τείνουσαι να παραστήσωσι την ανθρωπίνην ζωήν ως εν χρηματικόν κεφάλαιον.

51) Ως προς την ασφάλειαν ζωής Lefort σ. 8 επ., 39 επ.

52) Εναντίον της τοιαύτης αντιλήψεως ἴδε και **Αναστασιάδην** Ειδικαί μελέται (1909) σ. 31.

53) Τούτο παρατηρείται, ἰδίως, εν σχέσει προς το **ναυτικόν** δίκαιον. Είναι γνωστόν, οποία αντίθεσις συμφερόντων υπάρχει μεταξύ ναυλωτοῦ και εκναυλωτοῦ. Η αντίθεσις αὕτη θα ἠδύνατο να θεωρηθῆ ότι εξελίσσεται αὐτό τούτο εις εχθρότητα με τας διαφόρους απαλλακτικὰς ρήτρας τας οποίας περιέχουσιν αι φορτωτικά. Και όμως, αὐταὶ ακριβῶς αι απαλλακτικαὶ ρήτραι καθιστῶσιν αναγκαίαν την επέμβασιν ενός τρίτου προσώπου, του ασφαλιστοῦ, και ἰδοῦ εις την θέσιν δύο, εμπολέμων μεταξύ των, δυνάμεων, ἔρχεται μία αρμονική τριάς, η οποία και αναλαμβάνει υπό την ρύθμισιν και διακυβέρνησίν της το θαλάσσιον εμπόριον. Πρβλ. Bonnecase, Particularisme, σ. 74, 82, 83. Επί άλλων θεμάτων, εις τα οποία καταδεικνύεται η επίδρασις της ασφαλίσεως επί του ναυτικού Δικαίου, Möller, Cifgeschäfft und Versicherung (1932) σ. 1, 2 επ.

**Ειδική έκδοση του περιοδικού
«Ασφαλιστική Αγορά»**

**που συνοδεύει
το τεύχος Δεκεμβρίου 2018
(φύλλο 491)**

